ЭСЭГЭ ОРОНОЙМНАЙ ЗАХИРАЛТА: ГҮРЭНДЭ ТАРЯА ТУШААЛГЫЕ ЭРИД ШУУД ШАНГАДХАХА!

Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты.

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ
ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 201 (4837)
СУББОТО
ОКТЯБРИИН
13
1945 он

Сэн 20 мүн

Мүнөө таряа тушаалгын түсэбые дүүргэхэ гээшэ ороной тон шухала зорилго болоно. Талха таряанай элбэг байхада керосин, бүд эд, гутал хубсаһа, түмэр түдэгын зүйл болон бусад шухала бараанууд колхозуудта ехээр ошохо байха.

М. И. КАЛИНИН.

СССР-эй Верховно Соведтэ һунгалтанууд

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум болбол СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтануудые үнгэргэхэ тухай Указ гаргаһан байна

Тэрэ Указ соо иигэжэ хэлэгдэнэ:

«Дайн сэрэгэй дүүрэһэнтэй болон нэгэдэхи зарлалгын СССР-эй Верховно Соведэй эрхэ түлөөлэлгын хугасаанай барагдаһантай дашарамдуулан, СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтануудай үдэр хадаа һунгалтануудай болохо болзор хүртэр хоёр һараһаа хойно бэшэ саг соо соносхогдохо ба һунгалтанууд хүдэлмэригүй үдэртэ үнгэргэгдэхэ гэжэ тогтооһон, «СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтанууд тухай дүримүүдэй» 72-дохи статьяе баримталжа, Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Верховно Соведэй тогтоохонь:

СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтануудые воскресеньедэ 1946 оной февралиин 10-да хэхэ гэжэ зарлаха».

Дайн сэрэгэй үеын онсо хэсүү байдалда һунгалтануудые хэхын аргагүй байба. Дайнине илалта түгэлдэрөөр дүүргээд байхада оршон байдалнай үндэһөөрөө хубилба. Манай арад зон советскэ гүрэнэйнгөө верховно органой һунгалтануудта бэлдэжэ эхилээ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай айхабтар шанга байлдаануудые хэхэдээ манай арад зон өөрынгөө түрэл советскэ гүрэнине, өөрынгөө агуу ехэ социалистическэ демократиие баатарлигаар аршалжа абаа. Шэрүүн хатуу сэрэгэй добтолгонуудай туршалгануудые дабахадань, тылдэ ами бэеэ хайрлахагүй хүдэлмэри хэжэ байхадань Эхэ орондоо, эгээн түрүү зэргын, эрхэ сүлөөтэ советскэ байгуулалтада иимэ халуун дуратай байһан һанал бодол советскэ хүнүүдые дэмжэжэ ба зоригжуулжа байгаа. Арад зон болбол өөртөө шуһа мяхаараа дүтэ, өөһэдынгөө бии болгоһон, революционно дайн байлдаануудые хэжэ диилэн абаһан, арадайнгаа советскэ хуули засаггүй түрэһэн газар гэжэ байхагүй гэжэ мэдэжэ байба. Эхэ оронойнай түг түмэн үнэн сэхэ хүбүүд басагад болбол манай агуу ехэ социалистическэ державын хэтэ мүнхэдөө оршожо байхын түлөө, тэрэнэй ургажа бэхижэжэ байхын түлөө ами бэеэ үгэһэн, улаан шуһаа адхаһан байха юм.

Һүртэй шанга, ухаалтэ аюулай ерээд байхада советскэ гүрэмнай хэлбэришэгүй бэхэ байба. СССР-эй арадууд советскэ Эхэ ороноо аршалан хамгаалхаар эбтэй хани бүлэ болоод баатарлигаар бодожо жагсаһан байна. Хүдэлмэришэн, таряашан, интеллигенци болбол түрэһэн орон нютагайнгаа нэрэ түрэ, эрхэ сүлөө ба бэеэ даанхай байдалые аршалхын тулада Ленин—Сталинай партиие тойрожо, нүхэр Сталинай толгойлжо байһан өөрынгөө правительствые тойрожо нягтаар жагсаһан байха юм. Улаан Арми шэнгеэр тиимэ ехэ баатаршалга, шэн габьяа болон дайсанаа сохихо шадабари харуулһан ондоо тиимэ арми гэжэ дэлхэйн энэ дайнда байгаагүй. Олоороо героизм гаргаха тиимэ үльгэр жэшээнүүдые харуулһан. Сталинград, Ленинград, Севастополиие аршалагшад шэнгеэр тиимэ ехэ илалта түйлаһан. Кенигсберг ба Будапештые, Берлин ба Венье илажа абагшад шэнги тиимэ баатаршалга гаргаһан арад зон гэжэ дэлхэй дээрэ байгаагүй ба байнашьегүй.

Манай советскэ демократи, дэлхэй дээрэ эгээн эрхим түрүү. эгээн үнэн шударгуу демократи гээшэ советскэ гүрэнэй эбдэршэгүй бэхи ба хатуу байһанайнь нэгэ булатынь болоно. Советскэ орон дотор арад зомнай хуби заяагаа өөһэдөө шиидхэнэ. Арад зоной хүбүүд басагад хадаа манай хуули засагай органууд болохо соведүүдэй хүдэлмэрине бүхы орон дотор хүтэлжэ байдаг.

Советскэ арад зон хадаа 8 жэлэй саада тээ Сталинска Конституциин үндэһэ һуури дээрэ нэгэдэхи зарлалгын СССР-эй Верховно Соведэй депутадуудые һунгаа бэлэй. Тэрэ сагта өөһэдынгөө голосуудые нюусаар үгэжэ, бүгэдэ нийтын, тэгшэ ба сэхэр голосовалха үндэһэ һуури дээрэ хэгдэһэн һунгалтанууд хадаа коммунистнууд болон партийна бэшэ хүнүүдэй блогой гайхамшаг һайхан илалтада хүргэһэн байгаа. Арад бүгэдын агуу ехэ вождь нүхэр Сталин түрүүтэй арад зоной һунгамалнууд хадаа эдэ бүхы жэлнүүдтэ ажалша олон зоной тэмсэл болон хүдэлмэрие хүтэлжэ байба.

1937 оной декабриин 12-то болоһон арад бүгэдын һунгалтануудай урда тээ бүхэсоюзна коммунистическэ (большевигүүдэй) партиин Центральна Комитет болбол һунгагшадта хандаһан бэшэг соогоо иигэжэ бэшээ һэн:

«Эхэ оромнай энээнһээ хойшодоошье хүсэн түгэс, культурна болон сүлөөтэй социалистическэ держава болоһой гэжэ хэн һанажа хүсэжэ ябанаб, тэрэ хадаа большевигүүдэй партиин түлөө голосовалха, коммунистнууд болон партийна бэшэ хүнүүдэй блогой кандидадуудай түлөө голосовалха болоно».

Манай орондо социализмын илалтын түлөө, арад зоной зол жаргалай түлөө ба Эхэ оронойнгоо сэсэглэн һалбархын түлөө большевигүүдэй партиин хэһэн угаа ехэ түүхэтэ тэмсэлэй дүнгүүдые бүридхэжэ байхадаа, ВКП(б)-гэй ЦК тэрэ хандалга-бэшэг соогоо иигэжэ бэшээ һэн: «Эгээ түрүүн дээрэһээ, большевигүүдэй парти хадаа мүнөө болохоо байгаа һунгалтануудта арад зоноймнгоо этигэлдэ найдаха аргатай байна гээшэ».

Хорёод жэл соо советскэ гүрэн болон социалистическэ общественые байгуулха дүй дүршэл дээрэ партиин политикын үнэнтэ зүб байһаниие ойлгожо мэдэһэн советскэ арад зон хадаа коммунистнууд болон партийна бэшэ хүнүүдэй кандидадуудта өөһэдынгөө голосуудые үгэһэн байгаа. Тэдэнэр барандаа угаа олон, диилэнхи олонхи голосуудаар һунгагдаа бэлэй. СССР-эй Верховно Соведтэ һунгалтанууд дээрэ коммунистнууд болон партийна бэшэ хүнүүдэй блогой түлөө 90 миллион шахуу һунгагшад голосовалаа һэн, тэрэнь голосованида хабаадалсаһан бүхы хүнүүдэй 98,6 процентнь болоно.

Арад зомнай Ленин—Сталинай партида угаа ехээр этигэһэн найдаһан байна. Тиин большевигүүдэй парти хадаа арад зонойнгоо этигэл найдабариие харюулаа. Тэрэ хадаа арадай ажахын ба культура болбосоролой хамаг бүхы һалбаринуудта. СССР-эй сэрэгэй хүсэ шадалые бүхэжүүлхэ хэрэгтэ манай оронине шэнэ шэнэ амжалтанууд тээшэ нугаршагүй хатуу зоригтойгоор ба бата найдамтайгаар хүтэлһэн байха юм. Гитлеровскэ Германиин тон харатайгаар ба муу мэхэтэйгээр добтолхо үедэ советскэ гүрэмнай гитлеровскэ добтолгые сухарюулан сохихоһоо байтагай, харин гитлеровскэ тонуулша армиин хүзүүеынь булга мушхаха, тэрэниие хяа һамна сохихо, капитулировалхаар баадхажа шадаха тиимэ сэрэгэй ба экономическа талаар хүсэ ехэтэй гүрэн болоод байһанайнь түлөө манай орон хадаа парти болон арад зоной агуу ехэ вождь нүхэр Сталинай, большевигүүдэй алдарта партиин ашыень харюулха ёһотой.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын агуу ехэ дайн сэрэг соогуур советскэ арадай партиин политикын маша зүб байһаниие дахин дахин ойлгожо мэдэбэ. Дайн сэрэгэй түрүүшын үедэ урагшагүйтэлгэдэ ороһон ба бэрхэшээлнүүдые үзэһэн болобошье, манай арад зон болбол өөрынгөө партида, өөрынгөө түрэл правительстводо тон ехээр этигэжэ байгаа. Тэдэнэр хадаа Германиие бута сохихо ябадалые хангахын тулада ухаал гэмтэлдэ ороһон байха юм. СССР-эй хамаг бүхы ахадүү арадуудай дунда үлэмжэ шалгарһан нэпэ ба хүтэлбэрилхы хүсэн болохо ород арад болбол Ленин—Сталинай партиин удариджа байһан советскэ правительстводо дүүрэн этигэһэн байна. «Тиин ород арадай советскэ правительстводо иигэжэ найдаһан этигэл хадаа хүн түрэлтэнэй дайсан болохо—фашизмые дараһан түүхэтэ илалтые хангаһан тэрэ шиидхэхы хүсэн болоһон байна» (И. СТАЛИН).

Большевигүүдэй парти болбол дайн сэрэгэй үедэ фашистска булимтарагшадта эсэргүү арад бүтэдын тэмсэлые эмхидхэгшэ ба зоригжуулагша болоһон байха юм. Түрүү зэргын марксистко-ленинскэ научна теориие хүтэлбэри болгожо байхадаа, тэрэ хадаа мүнөө сагай дайнай ушар байдалые элирхэйлэн гаргаһан агуу ехэ сүлөөлэлтын дайн хэхэ идей гаргажа арад зоной зориг бадаруулһан, илалта тээшэ ошохо арад зоной замыень заажа үгэһэн байгаа. Парти болбол олон миллион советскэ хүнүүдэй ажал ябуулгые эмхидхэжэ, тэрэниие дайсанаа дараха гэһэн гансахан зорилго тээшэ шэглүүлһэн байба. Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөө ба бэеэ даанхай байхын түлөө тэмсэһэн боецуудые толгойлжо, Улаан Армиин ба партизанска отрядуудай түрүү зэргэдэ, тылдэ байһан ажалша арминуудай авангардда коммунистнууд, Ленин—Сталинай партиин хүбүүд басагад ябажа байгаа.

СССР-эй Верховно Соведтэ арад зоной эгээн түрүүн һунгаһан хүн хадаа нүхэр Сталин байһан юм. Верховно Главнокомандалагша Советскэ Союзай Генералиссимус нүхэр Сталин болбол хүн түрэлтэнэй түүхэ-домогто үзэгдөөгүй айхабтар ехэ дайн сэрэгтэ манай арми болон, манай арад зониие түгэс илалтада хүтэлжэ асараа. Германска болон японско булимтарагшадые дараһан бүхы дэлхэй дээрэ түүхэтэ илалта түйлаһанайнгаа түлөө арад зомнай түбхын түрүүндэ нүхэр Сталинай ашыень харюулха ёһотой.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын агуу ехэ дайнда түйлагдаһан илалта хадаа манай Советскэ Социалистическэ демократиин, бүхы дэлхэйн бүмбэрсэг дээрэ эгээн демократическа Конституци болохо СССР-эй Сталинска Конституциин илалта гээшэ. Фронт дээрэ болон тылдэ тоо томшоггүй олон советскэ хүнүүдэй отрядуудые хүтэлжэ ябаһан арадай һунгамалнууд тэдэндэ найдаһан этигэлые харюулһан байна. Тэдэнэр хадаа соведүүдэй бүхы депутадуудта нүхэр Сталинай үгэһэн захяагаар ябаба. Москва городой Сталинска һунгуулиин округай һунгагшадай һунгалтын урда тээхи суглаан дээрэ хэлэһэн үгэ соогоо нүхэр Сталин болбол өөһэдынгөө ажал ябуулхадаа агуу ехэ Ленинһээ үльгэр жэшээ абажа ябагты гэжэ арадай һунгамалнуудые уряалһан байгаа. Дайнай үедэ СССР-эй гүрэнэй ажал ябуулагша тушаалтан дайн байлдаанда Ленин шэнги зурхэтэй ба арадай дайсадта хайра гамгүй, мүн уулгар мэгдүү зан гаргадаггүй, өөрынгөө арад зониие Ленин али тухай дуратай байһан, тэдэндэ Сталин али тухай дуратай байнаб, эгээ тэрээн шэнги иимэ дуратай ба үнэн сэхээр ябаһан байха юм.

Советскэ социалистическэ демократи, арад зоной байгуулһан советскэ гүрэнэй агуу ехэ аша туһань манай ороной дабажа гараһан шэрүүн хатуу сэрэгэй туршалгануудай жэлнүүдтэ эли тодоор харагдаһан байна. Илангаяа мүнөө амгалан сагай байгуулалтын зорилгонуудта арад зоной бүхы хүсэ шадал хандуулагдаад байһан сагта советскэ демократиин зохёохы ажал хэхэ хүсэниинь элитэ гаража байна. Арад зомнай бүхы дэлхэй дээрэ түүхэтэ илалта түйлаһан аша үрые суглуулжа абахабди. Дайн сэрэгээр ушаруулагдаһан шархануудые түргэнөөр эдэгээжэ шадахабди, советскэ газар дээрэ угаа сүлөөтэй золтой жаргалтай, баян сэсэр ба болбосоронгы ажа һуудал бүри хурса һайханаар мандаха юм гэжэ мэдээд байхадаа, тэдэнэр угаа найдамтайгаар ба зоригтой сэдьхэлээр урагшаа алад хаража байна гээшэ. Ажабайдалаймнай хамаг бүхы һалбаринуудта шэнэ шэнэ амжалтанууд тээшэ манай арад зониие большевигүүдэй агуу ехэ парти хүтэлжэ байна, агуу ехэ Сталин хүтэлжэ байна.

(«Правдын» түрүү бэшэг).

Нүхэр Чебунинэй хүтэлбэрилдэг Молотовой нэрэмжэтэ колхоз Сэлэнгын аймаг соо түрүүлжэ ябана. Загастайн сомоной энэ түрүү колхоз гүрэндэ таряа тушаaха түсэбөө аймаг соогоо эгээн түрүүн дүүргэжэ, талха таряагаа хуряажа абаад, мүнөө үбһэ тэжээл нэмэжэ бэлдэжэ ба малай үбэлжэлгэдэ түхеэрэхэ һаяар дүүргэхээ байна.

Манай зураг дээрэ: С. С. Чебунин.

А. Поповой фото.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй

УКАЗ

Нүхэр В. П. Алексеевые БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

Бурят-Монгол АССР-эй гүрэнэй эмхи зургаануудта олон жэл соо урижалтайгаар хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө нүхэр **Алексеев** Владимир Павловичые Бурят-Монгол АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй **Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха.**

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ
Г. ЦЫДЕНОВА.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь
В. МОНКЕТОВ.

г. Улан-Удэ, Соведүүдэй Байшан. 1945 оной октябриин 10.

Хойрог харша ябадалтай хатуугаар тэмсэжэ, үдэршье һүнишье өөрсэгүй таряа тушааха

СЭЛЭНГЫН АЙМАГ

Үнэн сэдьхэлһээн ажаллаба

НОВО-СЕЛЕНГИНСК. Октябриин 12. «Красный Заган» гэжэ хүдөө ажалай артелиин эрэгтэй эмэгтэй колхозникүүдэй уряалаар Бүхэсоюзна социалистическэ мүрысөөндэ оролсоһон Сэлэнгын түрүү колхозууд абаһан уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэжэ байна. Талх колхозууд ургаса хуряалгаа богони болзор соо дүүргэжэ, гүрэнтэйгөө түргэн тоособо.

Загастайн сомоной Молотовой, Тельманэй, Куйбышевэй нэрэмжэтэ колхозууд аймаг соогоо түрүүлэн гүрэндэ таряа тушааха жэлэйнгээ түсэбүүдые ба МТС-эй хүдэлмэриин түлөө натуроплатын түлбэринүүдые болзорһоо урид дүүргэһэн байха юм. Октябриин 9-эй үдэр Доодо-Бухэнэй сомоной Кировэй нэрэмжэтэ колхоз гүрэндэ таряа тушааха жэлэйнгээ түсэбые 100.3 процент дүүргэбэ.

Гүрэнтэйгөө болзорһоо урид тоосожо байһан эдэ түрүү колхозуудай онсо эршэтэй ажал хүдэлмэри бусад колхозуудта үльгэр жэшээ боложо үгэхэ зэргэтэй.

П. ХАЛТАНОВ.

ЯРУУНЫН АЙМАГ

Ажалаа хүтэлбэрилхын орондо, архидажа ябана

Погромнинско сельсоведэй Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоз 610 гектар ороохото культурануудые хуряажа абаха байһан аад, аяар мүнөө хүртэр түсэбөө дүүргээдүй байһаар. Ургаса хуряалгые болошогүйгөөр унжагайруулжа байбашье, тус колхозой хүтэлбэрилэгшэд полевой хүдэлмэридэ бүхы колхозникүүдые элсүүлжэ шадаагүй, ажалай жаяг заршам шангадхаагүй байха юм. Полевой стан дээрэ оройдоо 6 колхозникүүд саг үргэлжэ байдаг ба бэшэниинь гэртээ ошожо хоногог дээрэһээ үглөөгүүр үдэ болоһон хойно хүдэлмэридөө гарадаг байна.

Гадна, зарим колхозникүүдынь хэпһээшье табилга абангүйгөөр бүхэли үдэр соо миил байдаг болошонхой. Колхозникүүдэй ажалай бүтээсэ дээшэлхын орондо, харин оруугаа орожо байна. Октябриин 8-ай үдэр таряахуряалгада 8 хүн гараһан аад, оройдоо 5 га хадаба.

Һүрилэлгэ саг соонь үнгэргэхэ тухай эндэ хэншье анхарнагүй. Мүн таряагаа сохижо хүсэд эхилээдүй шахуу.

Колхозой таряахуряалгые таһалдуулжа байһан аад, правлениин түрүүлэгшэ Грехов гэгшэ ажалаа хүтэлбэрилхын орондо, саг үргэлжэ архидажа ябадаг байха юм.

Ургаса хуряалгые мүнөө хүртэр дүүргэнгүй талха таряагаа урихэ гэхэ тухандань хүргэжэ байһан энэ артелиин членүүд гэмээ мэдэжэ, дутуунуудаа дары заһажа абаха ёһотой. ВКП(б)-гэй Яруунын айком ба аймгүйсэдком болбол артелиин ажал хаяжархёод, архидажа ябадаг түрүүлэгшэ Грехов гэгшэдэ гэм зэм тохохо сагынь тулаа.

А. ШУЛУНОВ.

ТҮНХЭНЭЙ АЙМАГ

Уялгануудаа иигэжэ дүүргэнэ

КЫРЕН. (Телефоноор абтаба). Байгша оной октябриин 10 мэдээгээр энэ аймаг яровой бүхы тарилгын хуряалгые 99.3 процент дүүргэһэн байна. Аймагай 18 колхозууд хуряалгын хамаг хүдэлмэринүүдые амжалтатайгаар шиидхэжэ гараба. Тэдэнэй дунда «Улаан Шанай», «Осоавиахим», «Буркавполк», Молотовой, Буденныя, Сталинай, Карл Марксын, Ворошиловай нэрэмжэтэ ба бусад колхозууд бии.

«Улаан Шанай», «Буркавполк» колхозууд аймаг соо эгээл түрүүлэн таряахуряалгаа дүүргэжэ, гүрэнтэйгөө бүримүһэн тоосоһон байха юм. Мүнөө эдэ колхозууд үбһэ болон бусад нэмэлтэ тэжээлнүүдые бэлэдхэхэ хүдэлмэри эршэмтэйгээр үргэлжэлүүлжэ байна.

Молотовой нэрэмжэтэ колхоз ороохото культурануудаа хадажа дүүргээд байхадаа хамаг хүсэеэ һүрилэлгэ сохилгодо элсүүлэн гүрэндэ таряа тушаалгые графигай ёһоор ябуулжа байха юм. Таряахуряалгын халуун хүдэлмэринүүдэй үедэ саг үргэлжэ ажалай үндэр бүтээсэ түйлаһан колхозникүүд Будаева, Цыренова, Шагдурова, Сотников, Икенеев гэгшэд һүрилэлгэ, сохилго болон гүрэндэ таряа тушаалгануудые шиидхэжэ байһан энэ үедэ унаһан малгайгаа абангүйгөөр ажаллажа байнад.

17 партсъездын нэрэмжэтэ колхозой членүүд полевой хүдэлмэридэ унтаха үргэлжэгүйгөөр хабаадалсана. Нүхэр Налхановай хүтэлбэрилдэг таряанажалай гурбадахи бригадын членүүд таряахуряалгын түсэб сентябриин 17-до сүм дүүргэжэ, колхоз соохи социалистическэ мүрысөөндэ илаа. Таряа боогшод Цыбиков, Будаева, Жаргалова, Жамбалова, Дымберов гэгшэд үндэр бүтээсэ түйлахын хажуугаар, эрхим шанар сахинад. Нүхэр Жамбалова 45-ай орондо, үдэр бүри 130 бухал һайн шанартайгаар бооно. Мүнөө тус колхоз таряа сохилгые түхэреэн сүүдхэ соо эмхидхээд, гүрэндэ графигай ёһоор тушаажа байна.

Колхозно полинууд дээгүүр хурдан түргэн темптэйгээр ажаллаһан комбайнернууд комбайнаар таряа хуряаха түсэбүүдээ амжалтатайгаар дүүргэжэ байха юм. Түнхэнэй машинно-тракторна станциин комбайнернууд Пархаев, Соболев, Кыренскэ МТС-эй комбайнер Ангаев гэгшэд комбайнаар таряахуряаха түсэбүүдээ үлүүлэн дүүргээд, хэдэ хэдэн килограмм горючи арбилһан байна.

В. ВАСИЛЬЕВ.

ХЭЖЭНГЫН АЙМАГ

Хэды болтор нобшорхо юм?

Эндэхи колхозууд таряахуряалгын ябасые шангадхажа, хожомдолойнгоо хойшолонгуудые усадхаха тушаа эрид хэмжээнүүдые мүнөөдэр хүртэр абаагүй байна. Аймагай газарай таһагые даагшын уялгые дүүргэгшэ нүхэр Сибиданов гэгшын манай редакцида доoро дурсагдагша мэдээсэл хэһэниинь энээниие гэршэлжэ үгэнэ.

—Октябриин 9-эй мэдээгээр аймагай оройдоо 5 колхоз ороохото культурануудай хадалгын түсэбые дүүргээ. Тэдэнэй тоодо Чесаныэ сомоной Сталинай нэрэмжэтэ, «Улаан таряачин», Коминтерн», Дунда-Худанай сомоной Кировэй Хэжэнгын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозууд оролсоно. Һаяар Дунда-Худанай сомоной Ворошиловай нэрэмжэтэ, «Комсомол», «Ленин зам», Дээдэ-Худанай сомоной Молотовой нэрэмжэтэ ба бусад хэдэн колхозууд таряагаа хадажа дүүргэхэнь.

Бэшэ колхозууд ороохото культурануудай хадалгые эхилһэн сагһаа хойшо унжагай нобшоор ябуулжа байха юм. Дунда-Худанай сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ, «Заветы Ильича», «Зурганай зам», «Майн 1» ба бусад колхозууд таряа хуряалгые бүри ехээр таһалдуулжа байнхай. Эдэнэр аяар октябриин 10-аад хүртэр таряахуряаха түсэбүүдээ миил 80 процент дүүргэһэн байха юм. Һүрилэлгэ болон сохилго диилэнхи колхозуудаар хангалтагүй ябажа байна. Таряахуряалгые дүүргэхэ дүтэлһэн Энгельсын нэрэмжэтэ, «Ленин зам», «Октябрь», Молотовой нэрэмжэтэ колхозуудшье хуряалгын хүдэлмэринүүдэй дунда забһар гаргажа һүрилэлгэ, сохилгые ехээр хожомдуулаа. Теэд, эдэ колхозууд хожомдолой хойшолонгуудые усадхаха хэрэгтэ бүхы хүсэеэ элсүүлжэ шадаагүй байһаар. Ажалай жаяг заршам шангадхажа, колхозникүүдтэ үндэр бүтээсэ ба эрхим шанар түйлүүлхэ хэмжээнүүд хэрэгсээгдэнэгүй. Таряа һүрилэлгэ, сохилгые түхэреэн сүүдхэ соо үнгэргэжэ байһан колхозууд аймаг соо тон үсөөн.

Хуряалгын хүдэлмэринүүдэй, илангаяа һүрилэлгэ, сохилгые мүнөө болтор унжагайруулжа байһан дээрэһээ гүрэндэ таряа тушаалга хангалтагүй байна. Августын графигай дүүргэлтые аймагай бүхы колхозууд таһалдуулһан болбошье, сентябрь, октябрь соо гээгдэлээ арилгаха эрид хэмжээ абаагүй байха юм. Сентябрь соо гүрэндэ таряа тушааха түсэбөө дүүргэһэн колхоз эндэ оройдоо нэгэ хоёр гэхэдэ һэжэггүй. Мүн октябриин түрүүшын хахадай графигые таһалдуулжа тухандань хүргэһэн колхозууд олон байна.

Гүрэнэйнгөө урдахи арюун нангин уялгануудые дүүргээгүй байха гээшэ жэгшүүритэй ябадал мүн. Хэжэнгын бүхы колхозууд таряахуряалга, тушаалгаар тохёолдоһон дутуу дунданууддаа түргэн усадхахын түлөө бии байгаа хабаяа баранинь элсүүлэн, хүдэлмэреэ үдэр һүнигүй ябуулха зэргэтэй. Тиигэбэл эдэ гүнзэгы дутуунуудаа түргэн усадхажа, гүрэнэйнгөө урдахи уялгануудые саг соонь дүүргэхэ арга олохо байна.

О. ГРИГОРЬЕВА.

Хэды центнер үбһэ тэжээл нэмэжэ бэлдэбэт?

Vүсхэл

Үбэлэй үедэ үхэр малаа тураангүйгөөр ондо оруулхын түлөө Бичурын аймагай «Красная Заря» колхозой һүнэй-товарна фермын хүдэлмэрилэгшэд энэ жэлдэ онсо анхаралаа хандуулба. Тэрэнэй ашаар эдэнэр үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлэй хүдэлмэринүүдые ондоо хүнүүдэй туһаламжагүйгөөр өөһэдөө үнгэргөө. Фермые даагша Василий Каренда гэгшэ үхэр малдаа хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээл болон хохир бэлэдхэхэ хэрэгтэ малшадаа баранинь элсүүлһэн байна. Зунай үедэ МТФ-гэй хүдэлмэрилэгшэд өөһэдынгөө хүсөөр 800 центнер үбһэ хуряажа абаһан, 60 центнер силос дараһан, 200 тонно хохир бэлэдхэһэн байха юм.

Малайнгаа байра байдалнуудые бүгэдынь һэльбэн заһабарилжа дулаалаа. Хашаа хоройнь шэбхэ шабааһан гаргагдажа, доторхинь арии сэбэр болгогдобо.

Үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлэй үедэ һаалишад Н. Ткачева, У. Савельева, М. Иванова, Ф. Пантилеева гэгшэд оролдосотой һайнаар хүдэлмэрилээ. Гадна, эдэ нүхэд полевой хүдэлмэридэ хабаадалсаһан байха юм.

Тус фермын мал зун-намарай үедэ һайн бэлшээреэр адуулагдажа, дунда ба хүндэһөө дээшэ шадалтай болоһон байна.

Е. КУПРАШ.

Эртэнһээ оролдоһон артельдэ

16.000 центнер үбһэ, 12.000 центнер бүдүүн тэжээл, 816 тонно силос бэлэдхээ

СОСНОВО-ОЗЕРСК. **(Телефоноор абтаба).** Исингиин сельсоведэй Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз урин дулаан ба садхалан үбэлжэлгэ хангажа адуу малаа атар тарганаар үбэлжүүлхын түлөө эртэнһээ хойшо тэмсэһэн байха юм. Колхозникүүдэй хүсые ажал дээрэ зүбөөр элсүүлжэ шадаһанай ашаар тус колхоз таряахуряалгын ябажа байхада 30 хүнһээ бүридэһэн бригада эмхидхэжэ, адуу малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлэй хүдэлмэридэ табиһан байгаа. Тиин, энэ бригада үдэр һүни илгадгүй эршэмтэй шангаар хүдэлмэрилжэ, адуу малай бүхы байрые дулаалан заһабарилаа.

Тус колхозойхид 16.000 центнер үбһэ, 12.000 центнер бүдүүн тэжээл. 816 тонно силос бэлэдхээ.

Мүн Сосново-Озерско сельсоведэй Сталинай нэрэмжэтэ колхоз малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые һайнаар үнгэргэжэ байна. Малажалай фермэ гүүртнүүдтэ хүдэлмэрилхэ колхозникүүд нэмэжэ үгтөө. Колхозой дархашуулай бригада болбол хашаа балгааһа болон гэр байрануудые баранинь һэльбэн заһабарилжа бэлэн болгобо.

Яруунын аймагай дээрэ дурсагдагша колхозуудай бүхы малшад урин дулаан ба садхалан үбэлжэлгэ хангажа, ниитынгээ һүрэгые бүри олошоруулха ба тэдэнһээ абтаха ашаг шэмыень дээшэлүүлхын түлөө бултадаа мүрысэһэн байна.

Тиигэбэшье, Яруунын зарим колхозууд адуу малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые эдээн шэнгеэр эмхидхэжэ шадаагүй дээрэһээ задагай зайдан байдалтай зандаа байха юм

Н. КОДУНСКАЯ.

Адуу малай ашаг шэмые дээшэлүүлхын түлөө

ПЕТРОПАВЛОВКА. **(Манай информаторһаа).** Адуу малай тоо толгойе олошоруулан, тэдэнһээ абтаха ашаг шэмыень дээшэлүүлхын түлөө Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой малшад үдэр һүнигүй оролдоно. Эдэнэр бүхэли зунай үедэ үхэр малаа үдэр һүнигүй адуулжа, нилээдгүй таргалуулһан, ба һү ехээр һааһан байха юм. Нёдондонойхидоо зэргэлүүлхэдэ энэ жэлэй һаалишад һү һааха түсэбөө хоёр дахин шахуу ехэ болгоо.

Түрүү һаалишан Лайжит Цыбенова гэгшэ 16 үнеэ харууһалдаг юм. Тиин, түлнүүдээ нэгэшье хоролтогүйгөөр ондо оруулаа. Хахад жэл соо 3.600 литр һааха түсэбтэй байһан аад, 4.455 литр һаажа түсэбөө үлүүлэн дүүргэбэ. Тэрэнэй түлөө нүхэр Цыбенова 80 литр һү нэмэлтэ түлбэри абаһан байна.

Мүн һаалишад Гармаева, Тобоева гэгшэд һү һааха хахад жэлэйнгээ түсэбүүдые үлүүлэн дүүргээ. Эдэ һаалишад һү ехээр һаажа абахын тулада бүхы үнеэдээ бэлшээреэр эгээл һайн газарта түхэреэн сүүдхэ соо адуулдаг байна. Тэрэшэлэн эдэнэр бэлшээреэ зүбөөр хэрэглэхэ тушаа бултадаа нэгэн һаналтайгаар тэмсэдэг юм.

Адуу малай ашаг шэмые арбидхахын түлөө онсо анхаралаа гаргажа байһан дээрэхи һаалишад бүхы малаа тарган шадалтай болгожо үбэлые угтахань. Үбэлэй үедэ үхэр бүхэнэй шадал шэнээс буурулхагүйн, мүн һүеынь доошолуулхагүйн түлөө садхалан тэжээл, дулаан байра байдал һайнаар бэлэдхэхэ хэрэгтэ эдэнэр шухала зорилгоёо табижа байна.

А. БУДАЖАПОВ.

Партийна ажабайдал

Партийна журамаа алдаад байхадань...

Партийно-политическэ хүдэлмэри һулаар ябана

Ажахын ба политическэ удхашанартай кампанинуудай үнгэргэгдэжэ байгаа үедэ партийно-политическэ ба нийтэ-ойлгууламжын хүдэлмэриие үргэнөөр эрхилһэн колхоздо тус кампанинууд парти ба правительствын тогтооһон болзор соо амжалтатайгаар дүүргэгдэдэг байна. Мүнөө таряахуряалга, тушаалга болон адууһа малаа дулаан би садхалан үбэлжэлгэдэ хангаха тушаа хүдэлмэри түлэг дундаа ябуулагдажа байха юм.

Тиимэһээ колхозно коммунистнууд ба комсомолецууд болбол энэ хүдэлмэриие үргэнөөр эрхилхэ үүргэтэй байһаниинь хэндэшье элитэ. Баргажанай аймагай Баянголой сомоной Фридрих Энгельсын нэрэмжэтэ колхозой партийна эхин организациин секретарь нүхэр Хамниганов болбол үбһэ ба таряа хуряалгын үедэ колхознигуудайнгаа дунда нийтэ-ойлгууламжын хүдэлмэри үргэн далайсатайгаар хэжэ шадаагүй байха юм. Мүн эндэхи коммунистнууд болон комсомолецууд хадаа өөһэдынгөө түрүү үүргэнүүдые ажал хүдэлмэри дээрэ бэелүүлжэ үргэн нийтэ колхознигуудые ажалай үндэр бүтээсэнүүдые түйлаха зам тээшэ зориг жуулдаггүй байнад.

Тус парторганизациин дэргэдэхи агитколлективэй 13 агитаторнууд агитколлективые хүтэлбэрилэгшэ ВКП(б)-гэй член нүхэр Ханда Сангадина гэгшэ түрүүтэй үбһэ таряахуряалгын үедэ арайхан гэжэ 3 ханын газетэ ба 22 дайшалхы хуудаһануудые гаргахаһаа ондоо ойлгууламжын хүдэлмэри хэбэгүй. Үргэн нийтэ колхознигуудай дунда газетэ болон журналнуудые уншаха, хилын саана ба Советскэ Союз доторхи оршон байдал тухай болон республикын бусад аймагуудаар боложо байһан һониннууд тухай нэгэшье хөөрэлдөө үнгэргөөгүй байһань угаа гайхалтай.

Арад зондо агууехэ Сталинай хандажа хэлэһэн түүхэтэ үгые колхознигуудтаа гүнзэгыгөөр ойлгуулжа үгөөгүй байһаар. Агууехэ гурбан державануудай Берлинскэ Конференциин шиидхэбэри тухай материалые гансахан лэ уншажа үгөөд, амаараа тодо һоноороор ойлгуулжа үгэһэн ябадал байхагүй. Тус материалые уншахадань оройдоо 33 хүн хабаадалсаһан байгаа. Тэрээнһээ гадна, тус колхозой коммунистнууд болон комсомолецууд, тэрэшэлэн агитаторнууд һүүлэй үедэ «ВКП(б)-гэй историин хуряангы курсые» ба «Советскэ Союзай Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайн тухай» нүхэр Сталинай номые гүнзэгыгөөр шудалха тушаа заахашье оролдолгоёо гарганагүй. Парторганизациин дэргэдэ эмхидхэгдэһэн политһургуулиин заняти мүнөө хүртэр дүүргэгдээгүй байхаһаа гадна, үзэһэн темэеэ зарим коммунистнуудынь тон һулаар ойлгоһон байнад. Энэ һургуулиин заняти үни удаанай үнгэргэгдэнэгүй. Һургуулида хабаадалсагшадай дунда жаяг заршамынь тиимэ гэшэгүй һула. Теэд партийна организациин секретарь нүхэр Хамниганов болбол һургуулиингаа хүдэлмэриие һайжаруулха тушаа ямаршье анхаралаа табидаггүй һууна.

ВКП(б)-гэй устав болон программые муугаар мэдэхэ гү, али мэдэхэшьегүй коммунистнууд олон бии. Жэшээлхэдэ, партийна организациияар залуу коммунистнуудта партиин устав ба программые ойлгуулжа үгэхөөр томилогдоһон ВКП(б)-гэй член нүхэр Жигжэма Будаева гэгшэ өөрөө партиин устав болон программые һайнаар мэдэхэгүй байшоо. Залуу коммунистнуудые болон комсомолецуудые политическээр хүмүүжүүлхэ тушаа тус партийна организаци ямаршье хүдэлмэри хэнэгүй гэхэдэ болохо.

Политическэ ба теоретическэ темэтэй элидхэл гү, али лекци энэ жэлэй эхилһээр үнгэргэгдөөгүй байха юм. Тус партийна организаци болбол өөһэдынгөө зэргые ургуулха бүхы арга-боломжотой. Зүгөөр, энэ арга-боломжоёо хэрэглэжэ шаданагүй. Колхоз соонь ажал хүдэлмэреэ амжалтатайгаар дүүргэжэ, ажалай үндэр бүтээсэнүүдые түйладаг стахановецууд ябаһала олон бии. Тэдэнэрэй зарьманиинь Ленин—Сталинай зохёол, газетэ болон журналнуудые уншажа нилээдгүй политическэ бэлэдхэлтэй болоһон байна. Гэхэ зуура эдэнэрые партида элсүүлхэ тушаа эмхидхэлэй хүдэлмэри хэгдэнэгүй гээшэ. 1945 оной туршада оройдоо 10 хүниие партида элсүүлһэн ябадал хадаа энэ парторганизациин өөрынгөө зэргые ургуулха тушаа тон муугаар хүдэлмэрилһэниие гэршэлнэ.

Колхозойнгоо дэргэдэхи комсомольско организацида партийна нүлөө үгэдэггүй байна. Тиимэһээ эндэхи комсомольско организациин хүдэлмэри тон муугаар ябуулагдана. Комсомольско организациин секретарь нүхэр Очир Гармаев болбол комсомолецуудайнгаа дунда ажалай жаяг заршамые бүхэжүүлхэ тушаа ямаршье хүдэлмэри хэнэгүй. Үбһэхуряалгын үедэ үдэрэйнгөө даалгабариие дүүргэнгүй, зайгуултажа ябаһан комсомолецууд байһан юм. Теэд эдэнэртэ комсомольско организаци мүнөө хүртэр ямаршье хэмжээ абанагүй.

Эндэхи коммунистнууд болон комсомолецуудай иимэ жаяг заршамгүйгөөр хүдэлмэрилжэ, партийно-политическэ хүдэлмэриие үргэнөөр эрхилээгүй дээрэһээнь, тус колхоз ажахын ба политическэ удхашанартай хүдэлмэринүүдые дүүргэхэ талаар аймаг соогоо ехээр гээгдэжэ ябана. Һүүлэй мэдээгээр адууһа малдаа үбһэ тэжээл бэлдэхэ түсэбөө миил 51 процент дүүргэбэ. Таряахуряалга ба тушаалгые сентябриин 10 хүртэр дүүргэхэбди гэжэ уялга абабашье һаа, тэрээнээ оройдоо 50 процент болгобо.

Намарай пар хахалха ба адууһа малаа үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хүдэлмэринүүдые үшөө эхилээгүй байһаар. Малай гээлтэ хоролтодо орохо ябадалтай эрид шууд тэмсэдэггүй байнад. Өөрынгөө хүдэлмэриие түсэбэй ёһоор эрхилхэ тушаа ямаршье хүдэлмэри хэнэгүй. Хэрбээ түсэб зохёогоо һаа тэрэнь хооһон саарһан дээрэ үлдэдэг байна.

Партийна суглаануудые дүүрэн бэлэдхэлтэйгээр үнгэргэжэ, тэрээн дээрэ колхозоо саашадань ажахын ба эмхидхэлэй талаар бүхэжүүлхэ гү, али ажахын политическэ удхашанартай кампаниие хурданаар дүүргэхэ гэһэн шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэдэггүй байха юм. Суглаан дээрэ элидхэлшээр гансахан лэ колхозой правлениин түрүүлэгшэ гү, али партийна эхин организациин секретарь элидхэл хэлэдэг заншалтай болошоо. Үгэ хэлэлгэндэ залуу коммунистнууд хабаадалсадаггүй байха юм. Суглаан дээрэ гоё һайханаар бэшэһэн ута унжагай шиидхэбэринүүдые бэшэжэ абабашье һаа, тэрэнэйнгээ дүүргэлтые шалгадаггүй, саарһан дээрэ үлөөдэг байнад.

Жэшээлхэдэ, фронтовигуудай үхибүүдтэ туһаламжа үзүүлхэ тухай тогтоол партийна суглаан дээрэ баталһан байгаа. Теэд энэ шиидхэбэринь мүнөө хүртэр дүүргэгдээгүй байһаар. Партийна суглаан дээрэ большевистскэ шүүмжэлгые нюур сахингүйгөөр хэжэ, өөһэдынгөө хүдэлмэридэхи дутуу дунда зүйлнүүдые элирүүлдэггүй байха юм.

Дээрэ хэлэгдэһэнһээ тобшолол хэхэдэ тус партийна организаци болбол ВКП(б)-гэй обкомой XIX ба XX пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые тон хангалтагүйгөөр дүүргэжэ байһаниинь элитэ болоно. Тэрээнһээ гадна, колхознигуудайнгаа социалистическэ мүрысөөндэ ороходоо абаһан уялгануудые дүүргэлтэ болгохо хэрэгтэнь ямаршье туһаламжа үзүүлдэггүй байһаниинь элеэр харагдана бэшэ гү? Энэ дутуу дунда зүйлнүүдээ ойрын үдэртэ усадхаха үүргэтэй.

Б. РИНЧИНОВ.

Комсомолецуудай жэшээтэ ажал

Хориин аймагай Дээдэ Курбын сомоной Калининай нэрэмжэтэ колхоз тарянай хуряалгада ороһоор хори гаран хонобо. Хуряалга дээрэ Ханда Очировагай хүтэлбэрилдэг боолтошоной комсомольско звено шалгарба. Эдэнэр дүрбэн залууханууд комсомолец басагадһаа бүридэһэн юм. Тарянай боолтодо түрүүшынхеэ хүдэлмэрилбэд. Шанга һайнаар зад, олон боолто боохын түлөө шадабари дүршэл хэрэгтэй.

Энэ дүршэлшье олдобо. Үдэр соо 90—100 бухал амарханаар боожорхидог үтэлһэн хүгшэд Ахунова, Вахрушова хоёрой дүй дүршэлые тэдэнэр халан абажа, эдээн шэнгеэр боодог болохо гэжэ оролдоһон байна. Таряахуряалгын түрүүшын үдэрһөө эхилээд, эдэнэр үдэр бүри 50—60 бухал хүртэр боожо, нормоёо үлүүлэн дүүргэдэг болоо.

Эдэ комсомолецууд хадаа һүүлэй үдэрнүүдтэ 65—70 бухал хүртэр боодог болобо. Иигэжэ ажалай үндэр бүтээсэнүүдые түйлажа, стахановецууд болоһон комсомолецууд колхозой правленеэр нэгэнтэ бэшэ шагнагдаба.

Б. ДАНЗАНОВ.

Советскэ олон-национальна гүрэниие байгуулха ябадалдаород арадай үүргэ

* * *

Профессор Э. ГЕНКИНА

Ленин болбол «Великороссуудай национальна омог тухай» гэһэн өөрынгөө программна статья доторород арадай агууехэ сүлөөлэлтын үүргые айхабтар тодоор элирхэйлэн бэшэһэн байха юм.

...«Бидэ великоросска хүдэлмэришэд болбол,—гэжэ Ленин бэшэһэн байна.—национальна омог сэдьхэл дүүрэнээр сэдьхэжэ, ябашье эрхэ сүлөөтэй ба бусадһаа мэдэлгүй, бэеэ даанхай демократическа, республиканска, омог Великороссиие байгуулха хүсэлтэйбди, энэ Великосси болбол өөрынгөө хүршэнэртэ хандахадаа онсо үлүү эрхэ баримталха крепостническэ принцип баримталжа, агууехэ нациява доройтуулха бэшэ, харин хүнэй ёһоной адли тэгшэ эрхын принцип дээрэ өөрынгөө харилсаануудые тогтоохо ёһотой». (Ленин том XVIII, нюур 82).

Ленин болбол хаанта засагтай хатуу шанга тэмсэл ябуулжа, эрхэ сүлөөтэй ба бэеэ даанхай, демократическа, республиканска—шэнэ Россиие байгуулха шухала гэжэ онсо тэмдэглэһэн байха юм. Иимэ шэнэ Росси болбол өөрынгөө байдалай гол үндэһэн болгожо арадууд хоорондын харилсаа холбооной тон шэнэ принципүүдые, аха дүүгэй ханибарисаан ба адли тэгшэ эрхын принципүүдые, арадай хани холбооной принципүүд ба тэдэнэй дүүрэн эрхэ сүлөө олгохо принципүүдые табиха ёһотой гэжэ Ленин хэлэһэн байгаа. Хаанта засагай үедэород арад болбол Россиин бусад национальностьнууд шэнгии тиимэл түрмэ хаалтанда байдаг байгаа.Ород арад болбол эрхэ сүлөөгэй түлөө тэмсэлые оройлоо. Хаалтанай гэнжые түрүүшээр дэлбэ сохин, хаанта засагай ба империализмын даралалтые үгы хэжэ, илалтые түйлаха ёһотой байгаа.

Манай арадай бүхы историие хаража үзэбэл, энэ арад болбол сүлөөлэлгын агууехэ үүргые даан гаража шадаха байһаниинь элитэ. Хэдэн олон зуун жэл соо Россиин арадууд болболород арадай хүтэлбэри доро өөрынгөө дарлагшад ба харин дайсадтай сүлөөлэлгын тэмсэл хэһээр ерэһэн байна. Энэ хамтын тэмсэл болбол арад хоорондын холбоое нягтаруулжа, арад хоорондын ахадүүгэй хани барисаа байгуулхын бүхы эрхэ нүхэсэлнүүдые бии болгоһон юм. Гэбэшье Октябрьска революци болтор, советскэ засагай илаха хүртэр арадуудай нэгэдэл ба хани холбооной түлөө ябуулагдажа байгаа энэ тэмсэл болбол эзэрхэг байһан эксплоататорска ангинуудай политикэдэ зэргүүгээр ябуулагдажа байһан ба помещигууд ба буржуазиин гарта байгаа гүрэнэй засагай зүгһөө. дээрэһээнь уруу эсэргүү хүшөөлтэ үгтэжэ байбайшье һаань, доороһоо өөдэ дарлагдан байгаа арад түмэнэй зүгһөө ябуулагдажа байһан юм. Октябрьска революциин хойно бүхы арадуудые нэгэн ханибүлэ болгон нэгэдүүлхэ зорилго дүүрэнээр табигдаһан байха юм. Нэгэн социалистическэ советскэ гүрэн дотор олон арадуудай гүрэнэй нэгэдэлые түйлаха хэрэгтэй байгаа.

Нүхэр Сталин болбол хэдэ хэдэн өөрынгөө зохёолнууд ба үгэнүүд соо Европын зүүн тала дээрэ, тусхайлбал плангаяа Росси дээрэ олон-национальна гүрэнүүдые байгуулхын онсо шанар тухай асуудалда ехэхэн анхаралаа табиһан байна.

«Марксизм ба национальна асуудал» гэһэн классическа зохёол соогоо нүхэр Сталин иигэжэ бэшэһэн байна: «Россида национальностьнуудые нэгэдүүлхэ үүргые историческа тогтоһон хүсэтэй ба эмхитэй дворянска сэрэгэй бюрократида толгойлуулан байгаа великороссууд бэе дээрэ даажа абаһан байна». Гэбэшье нэгэдхэгшын үүргые дээрэһээнь уруу эзэрхэн байгаа эксплоататорска ангинууд өөр дээрэ даажа абаһан болоходоор, олон национальна буржуазна гүрэн болбол байгуулагдахадаа хэдышье ехэ прогрессивна удхашанартай болобошье, дотоодын эсэргүү харшалдаанда заа болгон ородог байгаа. Феодализмһаа капитализмда шэлжэн орожо байгаа үедэ иимэ гүрэнэй бата бэхеэр тогтожо байхын аргагүй байгаа. Октябрьска социалистическэ революциин һүүлдэ хаанта Россин хүсөөр баадхажа нэгэдүүлһэн нэгэдэлые үгы хэжэ, Россин арадуудай һайндуранай гүрэнэй нэгэдэлые байгуулха зорилго табигдаһан байха юм. Нэгэн нягта олон национальна советскэ социалистическэ гүрэниие байгуулха шухала байгаа, түрүүлэн ябаха шэнэ анги болохо Россин пролетариат болбол нэгэдүүлэгшын үүргые бэедээ даажа абаха ёһотой байһан юм.

Энэ халаа тон хэсүү хүндэ ба түбэгтэйхэн зорилго байһан байна. Энэ зорилгые гансахан декредээр, правительствын гансахан ябуулгаар шиидхэжэ болохогүй байгаа. Национальностьнуудай хоорондо хэро үһөө тараажа байгаа хаанта засагай хүндэ үлэгдэл ба манай оронoй айхабтар үргэн хэмжээнь, экономическа ба культурна хүгжэлтын ондо ондоо шатанууд дээрэ байгаа олон тоото арадууд, эдэ арадуудые нэгэн гүрэн дотор нэгэдхэхэ шухала ушарынь—эдэ бүгэдэ халаа советскэ олон национальна гүрэниие байгуулхын зам дээрэ айхабтар ехэ бэрхэшээлнүүдые гаргаһан байха юм.

Эдэ бэрхэшээлнүүдые дабажа гараха ябадалда Ленин ба Сталинай зохёоһон, большевистскэ партиин үзэл суртал, арадуудай хани холбооной үзэл суртал хадаа шиидхэхы удхашанартай байһан юм. Тэрэ үзэл суртал болбол национальна асуудал тушаа партиин программа дотор бэшэгдэһэн ба СССР-эй байгуулалга ба хүгжэлтын үедэ үнэн бодото байдал дээрэ бэелүүлэгдэһэн байна. Гүрэнэй эгээл демократическа байгуулалта болохо советскэ байгуулалтын илалта болбол национальна асуудалые шиидхэхэ ябадалда тон шэнэ аргануудые олгоһон байна... «Пролетариат болбол советскэ байгуулалта дотор национальна асуудалые ёһотой зүбөөр шиидхэхын түлхюур олоһон байна,—гэжэ нүхэр Сталин бэшэһэн байгаа,—пролетариат болбол национальна адли тэгшэ эрхэ ба һайн дуранай үндэһэн дээрэ бата бэхи олон-национальна гүрэниие байгуулха зам энээн дотор олоһон байна» (И. Сталин. «Марксизм ба национально-колониальна асуудал», нюур 106). Гэбэшье Россин национальностьнуудай ахадүүгэй холбоо байгуулха ябадалда арадуудые нэгэдүүлжэ шадаха ба эрхэ сүлөөтэ республикануудай эбдэршэгүй союз байгуулхын түлөө тэмсэлые оройлоно шадаха хүсэн олдоһон ушар халаа айхабтар ехэ ба шиидхэхы удхашанартай байһан юм. Арадуудые уларидаха ба нэгэдүүлхэ энэ хүсэн болбол ород арад байһан байна. Россин пролетариат болбол центр дээрээшье, заха хизаар газартаашье нэлэнхы ехэнхидээ ородууд байһан байна. Ородой хүдэлмэришэн болбол манай ороной бүхы энэ үргэн тала дээрэ советскэ засаг байгуулха ябадалда эхи табигшад ба ударидагшадынь мүн байгаа. Белоруссида ба Украинада, Закавказида ба Дунда Азида ородой ушар мэдэхэ хүдэлмэришэд болбол национальна арадуудые хойноо хүтэлжэ, хаанта засаг ба капитализмда добтолһон ба тус тэмсэлэй зорилгонуудые оролдосотойгоор тэдэндэ ойлгуулан хэлэжэ, митингнүүд дээрэ нэбтэрүүлгэ ябуулан, национальна кадрнуудые хүмүүжүүлһэн, гартаа винтовко барин, совет засагые аршалан хамгаалһан байха юм.

Ородой гол түрүү хүдэлмэришэдэй байһан Москва ба Петроград болбол Октябриин илалтые анха түрүүн шиидхэһэн ба бүхы Росси дээрэ хайшан гэжэ тэмсэхэ ба илахые харуулжа үгэһэн байна. Нэлэнхы сэхэнхидээ ородой хүдэлмэришэн ба таряашадһаа бүридэһэн Улаан Арми болбол урдын хаанта Россин заха хизаарые империалистнуудай колони болгохые эрмэлзэжэ байгаа интервентнүүд, сагаангвардеецууд ба буржуазна националистнуудые бута сохиһон байха юм. Туркестаниие сүлөөлхэ ябадалда шиидхэхы шанартай үүргэ дүүргэһэн отрядуудай нэгэн гэбэл ивановска бүд нэхэгшэдэй отряд байһан юм, тиин Дунда Азиие сүлөөлэлгын байлдаанай бүхы операцинуудые М. В. Фрунзе ба В. В. Куйбышев ударидаһан байна. Украина, Белорусси, Закавкази ба Хойто Кавказиие интервентнүүд ба белогвардеецүүдһээ сүлөөлхын түлөө үсөөн бэшэ ород хүдэлмэришэд ба таряашад ами бэеэ үгэһэн байгаа.

ССР Союз байгуулһан ябадалай түлөө ороной арадууд тон түрүүн ба илангаяа ехээр агууехэ ород арадта уялгатай байна. 1918 оной январь һарада Соведүүдэй гурбадугаар Бүхэроссийска съезд дээрэ манай түрүүшын республика болохо РСФСР-ые конституциин гуримаар баталан тогтооһон ябадал хадаа саашадаа бусад национальна республикануудые зохёон байгуулха ябадалда бата бэхи һуури боложо үгэһэн байна. РСФСР-эй конституциһаа жэшээ абажа национальна республикануудай конституцинууд зохёогдоһон ба баталагдаһан байна. РСФСР-эй Соведүүдэй съезднүүд дээрэ манай ороной бүхы арадуудай түлөөлэгшэд байлсадаг байһан юм. Энэ болбол советскэ гүрэн байгуулалтын гайхамшаг һургуули, национальна кадрнуудые һурган гаргахын һургуули мүн байгаа. Манай ороной бүхы арадуудые нэгэдэмэл олон-национальна советскэ гүрэн болгон нэгэдүүлхэ ба нягтаруулан хамталха агууехэ историческа үүргые Октябрьска революциияар байгуулагдаһан ба нүхэр Сталинай хүтэлбэрилэн байгаа Национальностьнуудай Хэрэгүүдые эрхилхэ Арадай Комиссариат гүйсэдхэһэн байна.

Национальностьнуудай Хэрэгүүдые эрхилхэ Арадай Комиссариадай тон ехэ ба орёо хүндэ хүдэлмэриие хүтэлбэрилжэ байхадаа нүхэр Сталин болбол манай ороной бүхы арадуудые нэгэдүүлхэ ябадалда ород арадай хүтэлбэрилхы ехэ удхашанартай үүргые ходо лоо тэмдэглэжэ байгаа.

25 шахуу жэлэй урда. 1920 оной ноябрь һарада. Терегэй арадуудай съезд дээрэ нүхэр Сталин болбол уулын арадуудай автономи байгуулха тухай хэлэхэдээ, иигэжэ зааһан байна гэбэл: «Нихэдээ бидэнэр Россиһоо таһарха болоно гүбди, Росси манаа орхихонь гээшэ гү, Улаан Арми эндэһээ Россидоо бусаагдахань гээшэ гү гэжэ зарим горцууд һанаагаа зобон асуудаг байна, тэрэ тиимэ гү? Бэшэ, тиимэ бэшэ. Терегэй заахан арадууд ами аминдаа үлөө һаа дэлхэйн арьяатад ба тэдэнэй агентнуудай урдаһаа тэмсэжэ, өөрынгөө эрхэ сүлөөе аршалан хамгаалжа шадахагүй байна гэжэ Росси һайн мэдэнэ... Автономи болбол амяарлалган бэшэ, харин өөрын захиргаантай байһан горско арадууд ба Россин арадуудай союз мүн. Энэ союз болбол горско советскэ автономиин үндэһэн һуури болохо байна!» («Национальностьнуудай ажабайдал»—1920 он).

Автономно республика байгуулһан тушаа Терегэй арадуудые амаршалхадаа нүхэр Сталин иигэжэ хэлэһэн байна гэбэл: **«Захирхаһаа байтагай өөһэдынгөө хорото дайсадые илажа һураһан Россин хүдэлмэришэн ба таряашан шэнги тиимэ үнэн шударгуу** болгожо ба өөһэдөө өөһэдынгөө хүтэлжэ шадаха болоходомнай һургаха тиимэ автономно республика мандаха болтогой».

Россин үнэн сэхэ хүдэлмэришэн ба таряашадай хүтэлбэри доро ябаха ба тэдээншэлэн захиржа ба илажа һураха ябадалда манай ороной бүхы арадуудые нүхэр Сталин ходо доо хүтэлэн һургадаг байха юм. 1922 оной декабрь һарада Советскэ Союз байгуулагдаад байхада, СССР-ые байгуулха ябадалда ород арадай ударидахы шанартай үүргэ болбол СССР-эй столица болохо Москвагай агууехэ удхашанар дээрэ тон ехэ хүсэтэйгөөр үзэгдэһэн байгаа. Москва болбол ород город, ород арадай анха урдын столица мүн. Тиин агууехэ Октябрьска социалистическэ революциһаа хойшо, СССР байгуулагдаһан сагһаа хойшо Москва болбол дэлхэй дээрэхи эгээн түрүүшын социалистическэ олон-национальна гүрэнэй столица, ССР Союзай столица, манай ороной бүхы арадуудай столица болоо. Национальна республикануудые байгуулха ябадалтай холбоотой бүхы хуули засагай актнууд Москва дээрэ зохёогдон баталагдаһан байха юм. Эндэ, Москва дээрэ, СССР-эй Соведүүдэй нэгэдэхи съезд боложо, Советскэ Союз бии болоһониие хуулиин ёһоор баталһан байна. Эндэ СССР-эй түрүүшын конституци абтаһан ба хожомынь 1936 оной декабриин 5-да илажа гараһан социализмын конституци болохо Сталинска конституци баталагдаһан байна. Москвада Соведүүдэй съезднүүд дээрэ, хожомынь СССР-эй Верховно Соведэй сессинүүд дээрэ шэнэ шэнэ Советскэ Социалистическэ Республиканууд Советскэ Союзда абтаһан байха юм.

Һэргээн бодхоолгын жэлнүүдтэ, социалистическэ реконструкциин жэлнүүд соо ородой хүдэлмэришэн ба таряашад болбол национальна республикануудай һэргэн бодохо ябадалда ба һүүлээрынь тэдэнэй индустриализаци ба коллективизацида туһалһан байха юм. Москва ба Ленинградһаа, Иваново ба Свердловскһоо национальна республикануудта баригдажа байгаа шэнэ шэнэ заводуудта зэбсэг түхеэрэлгэ эльгээгдэжэ байһан байна. Сталинградһаа, Челябинскһаа, Горькоһоо тэдэнэй хүдөө ажахыда тракторнууд, комбайнууд ба автомашинанууд ерэжэ байгаа. Залуу национальна кадрнууд Москва ба Ленинградай институдууд, вузууд ба техникумуудта һургуули хэжэ, врач, инженер, багшанар болоод өөрынгөө республикануудта бусадаг байна. Ород хүдэлмэришэдһөө узбегүүд текстильнэ фабрикануудые барижа һураа, индустриин шэнэ шэнэ гигантнуудые байгуулжа һураа. «Хоринтабанмянгашууд» — Москвагай, Ленинградай хүдэлмэришэд болбол национальна районуудта коллективизациин хэрэг ябуулхын түлөө партиин эльгээһэн, ород арадай эльгээһэн хүнүүд мүн.

Ород арадай туһаламжын ашаар манай ороной бүхы национальностьнуудай республиканууд гайхамшаг һайханаар урган бадарһан ба ород арадай агууехэ культураар баяжаһан национальна формотой социалистическэ удхашанартай культуранууд мандан һалбарһан байгаа.

Ород арад болбол советскэ олон-национальна гүрэниие гансахан байгуулха дээрэнь бэшэ, харин тэрэниие саашань бэхижүүлхэ ба СССР-ые хүсэн түгэлдэр социалистическэ ехэ гүрэн болгон советскэ республикануудай хүсэ ехэтэ эбдэршэгүй хани союз болгохо ябадалда ударидахы хүсэн байһан байна. Иимэл хадань манай советскэ гимн дотор, СССР-эй арадуудай гимн дотор «Сүлөөтэ республикануудай холбоое мүнхэлэн батадхаал Агууехэ Русь» гэжэ дуулалдадаг байна.

Ород арадай хүтэлбэрилхы шанартай үүргэ халаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай жэлнүүд соо бүришье ехэ хүсэтэйгөөр үзэгдэһэн байна. Дайнай бүхы хүндэ хүшэрые, ород арад өөрынгөө хүзүүн дээрэ даажа гараһан ба немецкэ фашизм ба японско империализмые бута сохихо хэрэгтэ эгээ олон хүнүүдээ гээһэн байха юм. Иимэдэ ородой хүдэлмэришэд ба таряашад СССР ороноо хайшан гэжэ хамгаалха, хайшан гэжэ дайлалдаха ба өөрынгөө дайсадые бута сохихо ябадалда манай ороной бүхы арадуудые һургаһан байна.

Манай ороной арадуудай агууехэ вождь, советскэ олон-национальна гүрэниие байгуулагша болохо нүхэр Сталин болбол 1945 оной майн 24-дэ Кремльдэ болоһон уулзалган дээрэ агууехэ ород арадай түлөө духаряа үргэжэ, Советскэ Союзай состав дотор ородог бүхы нацинуудай эгээ эрхим наци болохо ород арадые амаршалһан ба манай ороной бүхы арадуудай дунда ударидагша хүсэн болохо ород арадта амар мэндые соносхоһон байха юм. Нүхэр Сталинай элэ үгэнүүд болбол манай ороной арадуудай хани холбооной үзэл сурталай илажа гараһаниие харуулһан ба олон-национальна Советскэ Союзай бата бэхи байдал ба һүр хүсые харуулһан дээдын ехэ магтаал мүн болоно. Адли тэгшэ эрхэтэй, эбтэй хани, ахадүүгэй холбоотой нэгэдэмэл бүлын дотор республикануудай союз доторхи ударидагша хүсэн болохо энэ арадай гайхамшаг ехэ аша габьяае манай правительствые толгойлогшо ба арадуудай эсэгэ иигэжэ тэмдэглэһэн байна. Тиимэл хадань эдэ сталинска үгэнүүдые манай ороной бүхы арадууд тон ехэ баяртайгаар угтаһан байха юм.

Бүхы советскэ хүнүүд болбол ямаршье национальностиин байгаа халаа сталинска үгэнүүд халаа тон үнэн һайхан үгэнүүд мүн, сталинска магтаал халаа ёһото габьяатайнь магтаал мүн гэжэ мэдэһэн ойлгоһон байна.

Чувашска арадай нүхэр Сталинда хандаһан хандалга дотор советскэ хүнүүдэй энэ мэдэрэл ба һаналнууд тон һайханаар харуулагдаһан байна гэбэл:

«Манай жаргалай наран
Мартагдашагүй инаг Сталин
Омог манай алдарые
Ородой алдартай нэгэдүүлээш.
Хүсэн түгэлдэр ород зон
Хүнэй дотор хамтадаа
Чуваш зонууд ниидэлсэн
Хүхэ тэнгэриин оройгоор
Бүргэд мэтэ дэбижэ.
Олон республикануудай бүлэ соо
Оролсон мандаха эрхымнай
Олгожо манда үгэлсөөл».

Ород арадай хүсэн ба тэрээнэй сүлөөлэлгын агууехэ аша габьяа болбол сохом юун дээрэ байнаб гэхэдэ, ород арад халаа бүхы арадуудай жэгүүрээ дэлин өөлөө шэнэ шатын дээрэ гаража, арадуудай нэгэн бүлэ дотор ороод, өөрынгөө аха болохо ород арадтайгаа зэргэлхын түлөө оролдоһон ба оролдожо байдаг ябадалда байна.

Ород арад болбол СССР-эй историин бүхы турша соо энэ агууехэ историческэ үүргэеэ нэрэтэй солотойгоор дүүргэһэн дээрэһээ нүхэр Сталинай тэмдэглэһэн тэрэ гайхамшаг шанарые бэедээ олоһон байха юм. Наэрээшье советскэ олон-национальна гүрэниие байгуулха, тэрэниие саашань хүгжүүлхэ, бэхижүүлхэ ба мандуулан һалбаруулха бүхы зорилгонуудые шиидхэхын түлөө, СССР ороноо гадаадын дайсадһаа хамгаалан, булимтаран орогшодые бута сохихын түлөө ород арадай тунгалаг һайхан ухаан, зориг зүрхэн ба тэсэбэри хэрэгтэй байһаниинь элитэ.

ПОРТ-АРТУРТА. Советскэ Союзай Маршалнууд (зүүн талаһаа баруун тээшээ): Василевский, Малиновский, Мерецков ба артиллериин Маршал Чистяков гэгшэд тус городой түүхэтэ газарнуудые үзэжэ ябанад. Е. Халдеягай ба Сучатовай фото (ТАСС-эй фотохронико).

Харюусалгата редакторай орлогшо **Д. ЛУБСАНОВ.**

РЕДАКЦИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ. ул. Ленина 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ. Үнэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23. АТС—1.80. зам. ответ. редактора—7.89, ответ. секретаря—3.23. отделов: партийной жизни и промышленности—7.89, сельского хозяйства—6.03, писем и переводов—6.03 (2 зв); объявлений—2.64 (2 зв.).

Н—00461. Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж 5.500.